

Політика пам'яті на Житомирищині: між травмою, відповідальністю та формуванням спільного простору пам'ятання

Сучасним українцям випала доля жити в умовах війни. Війна – це завжди втрати, біль, сум та одночасно пам'ять про рідних і близьких людей, які віддали своє життя за власну свободу та право жити у власній країні. Пам'ять об'єднує різні покоління, формує відчуття приналежності до спільноти та залишає слід у культурному й символічному просторі. А тому питання як ми пам'ятаємо? і чи дозволяють існуючі практики пам'ятання об'єднувати громади, стає важливим для розуміння сучасної України.

Особливо це помітно в історії України XX–XXI століть, період, протягом якого українці періодично зіштовхувались із досвідами війни, окупації, тоталітаризму та різних форм державного насильства. Житомир і Житомирщина яскравий приклад того, як у локальному масштабі формується культура пам'яті, яка відображає і травми і суперечності українського минулого, як і його досягнення, а також нові практики пам'ятання про загиблих у сучасній війні.

Втрачена пам'ять Першої світової: до кого ми не встигли озирнутися? На території Житомира та області простежується загальноукраїнська тенденція – шанобливе ставлення до всіх загиблих і померлих. Але так було не завжди. Радянська влада доклала зусиль до майже повного витіснення пам'яті про

події Першої світової війни, а отже і її жертв та героїв. У Житомирі та районних центрах нашого регіону, (який був прифронтовим в умовах війни), практично не зберіглося меморіальних місць, які б нагадували про українців, що полягли на фронтах цієї війни. Лише окремі поховання на міських і сільських цвинтарях, зокрема на Вільському кладовищі у Житомирі, сьогодні нагадують про існування цього «викресленого» покоління. Радянська історична політика навмисно витісняла пам'ять про війну, яку більшовики трактували як «імперіалістичну» та «чужу» для радянської системи. Відсутність видимих місць пам'яті в міських та сільських просторах не лише призвела до зникнення важливого пласта історії, а й позбавила можливості говорити про перервані родинні та локальні наративи, які могли б стати точками для міжпоколіннього діалогу.

Фінська кампанія: забута сторінка історії, яка болить.

Ще один приклад – участь уродженців Житомирщини у радянсько-фінській (Зимовій) війні 1939–1940 рр. Значна кількість українських строковиків та офіцерів із нашого регіону загинули у снігах Суомі. За даними книги пам'яті, виданої у 2003 році, йдеться про 90 тисяч полеглих із різних регіонів України, серед них значна кількість є представниками Житомирщини. Поразка СРСР у цій війні була настільки ганебною для радянського керівництва, що про неї воліли не згадувати. Але чи повинні забувати ми? Чи повинні ми повернути пам'ять про тих, хто стали жертвами чужої імперської політики?

Пам'ять про Другу світову. Регіональна традиція тут збігається із загальноукраїнською (розгляд особливостей пам'ятання у Західній Україні залишимо для наступних публікацій). Участь українців у перемозі над нацизмом є незаперечною, тому на території більшої частини України зберігається шанобливе ставлення до пам'яті загиблих. Стосується це як полеглих воїнів так і жертв Голокосту. Меморіали, братські могили та пам'ятники загиблим у Другій світовій в Житомирі та області залишаються місцями колективної скорботи й пам'яті.

Сучасна війна стала точкою відліку нової культури пам'ятання, яка радикально різниться від радянської моделі та демонструє зрілість громадянського суспільства нашої країни. Після 2014 р. та особливо після початку повномасштабної війни у 2022 році, культура пам'яті в Україні зазнала глибинних трансформацій. На Житомирщині, як і по всій країні, з'являються нові місця пам'яті: алеї героїв, військові меморіали, мурали та символічні простори, локальні музеї, створені громадами, імпровізовані та офіційні меморіали біля частин, шкіл. Більшість форм пам'ятання створюються «знизу»: родинами, друзями, громадами, й саме тому вони мають потужний емоційний та об'єднавчий потенціал. У сучасному контексті політика пам'яті має визначальний вплив на соціальну згуртованість. Пам'ять про сучасну війну має стати силою що об'єднує, та в жодному разі не може перетворитись на джерело нових суперечностей. Усе залежить від нашої

здатності пам'ятати минуле, в усіх його складних проявах; говорити про травми без страху, а про героїв – без штучного пафосу. Житомирщина має унікальний шанс стати прикладом регіону, де пам'ять не розділяє, а об'єднує.

Фінансовано Європейським Союзом. Однак погляди та висловлені думки належать лише автору та не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Erasmus+ Програми ЄС для освіти, навчання, молоді та спорту. Ані Європейський Союз, ані орган, що надає дозвіл, не можуть нести за них відповідальності.

Вікторія Венгерська

Інтернет-видання «Житомирщина історична». 03.12.2025

URL: <https://www.history.zt.ua/2025/12/polityka-pamiaty-na-zhytomyrshchyni-mizh-travmoiu-vidpovidalnistiu-ta-formuvanniam-spilnoho-prostoru-pamiatannia.html>